

पराले कुन्युको आगो

चुनामी सम्बन्धी जापानी लोककथा “इनामुरा नो ही”
को नेपाली भावानुवाद तथा
चुनामीबारे जान्ने पर्ने महत्वपूर्ण कुराहरु

This book has been prepared as a collaborative arrangement among National Society for Earthquake Technology-Nepal (NSET), Asian Disaster Reduction and Response Network (ADRRN), and Asian Disaster Reduction Center (ADRC) with support of the Government of Japan

यो पुस्तक एशियन डिजास्टर रिडक्शन एण्ड रेस्पन्स नेटवर्क (ADRRN), एशियन डिजास्टर रिडक्सन सेन्टर (ADRC) तथा भूकम्प प्रविधि राष्ट्रिय समाज-नेपाल (NSET) बीच भएको आपसी समझदारी एवं जापानी सरकारको सहयोगबाट तैयार गरिएको हो ।

पुस्तकमा प्रयोग भएका चित्रको श्रोतहरू:-

चित्र नं. १, २, ४, ५, ६, ७, १०, ११, १२, १४, १५, १६ र १७ - साभार जापानी सरकारका विभिन्न प्रकाशनहरू (सार्फत ADRC)

चित्र नं. ३, ८ - Wikipedia बाट साभार

पराले कुन्युको आगो

चुनामी सम्बन्धी जापानी लोककथा “इनामुरा नो ही”
को नेपाली भावानुवाद तथा
चुनामीबारे जान्ने पर्ने महत्वपूर्ण कुराहरु

जापानी प्राथमिक विद्यालयको प्रामाणिक
पाठ्य पुस्तक अंक १० (१९३७-१९४६)
मा संकलित “इनामुरा नो ही” को
नेपाली भावानुवाद तथा चुनामीबारे केही
जानकारी

भावानुवाद

शान्त दास मानन्धर

मदन मणि दीक्षित

चित्र तथा सज्जा

चन्दन ध्वज राना मगर

प्रथम संस्करण

१००० प्रति

प्रकाशन श्रृंखला -१७

हिन्द महासागरमा २६ डिसेम्बर २००८ सालमा आएको चुनामी

प्रकोपको अवस्थाको बारेमा छोटो जानकारी

चित्र नं. १- २६ डिसेम्बर २००८ सालको चुनामीद्वारा हिन्द महासागरको प्रभावित क्षेत्र

हिन्द महासागरमा समुन्द्रमुनि एपिसेन्टर भई आएको भुईँचालो ०.५८:५३ यु.टि.सि. अथवा ७:५८ स्थानीय समयका दिनमा आएको थियो । त्यस महाभूकम्पले विशाल चुनामी पैदा गर्‍यो, जुन चुनामी संसारको सबभन्दा ठूलो प्राकृतिक प्रकोपमध्ये एउटामा गनिन्छ । यस चुनामीले विश्वका २ लाख भन्दा बढी मानिसको ज्यान लिएको थियो । रेक्टर स्केलको म्यागनिच्युड ९ रहेको उक्त महाभूकम्प सन् १९६४ मा अलास्काको तटीय इलाकामा भएको ९ दशमलव २ रेक्टर स्केलको भुईँचालो पछिको संसारको सबैभन्दा ठूलो भुईँचालो थियो र यो सन् १९०० पछिको चौथो महाभूकम्प थियो । यो महाभूकम्प हिन्द महासागरको सिमेयुले (Simeulue) टापुको ठीक उत्तरतर्फ इण्डोनेशियाको उत्तरी सुमात्राको पश्चिमी तटीय क्षेत्रको समुद्रमा गएको थियो । त्यस महाभूकम्पजन्य चुनामीले इन्डोनेशिया, श्रीलंका, दक्षिणी भारत, थाइल्याण्ड र हिन्द महासागरको अरुपनि तटीय क्षेत्रमा ३० मि. सम्म अग्ला समुन्द्री छालहरु पैदा गरि ठूलो विनाश ल्याएको थियो । यस चुनामीले अफ्रिकाको पूर्वीय तटमासमेत निकै नै धनजनको क्षति गर्‍यो । यस चुनामीको कारणले भूकम्पको केन्द्र विन्दुबाट सबभन्दा टाढा दक्षिणी अफ्रिकाको पोर्ट एलिजाबेथमा दर्ता भएको मृत्यु हो । उक्त ठाउँ इपिसेन्टर भन्दा ५ हजार माइल टाढा छ ।

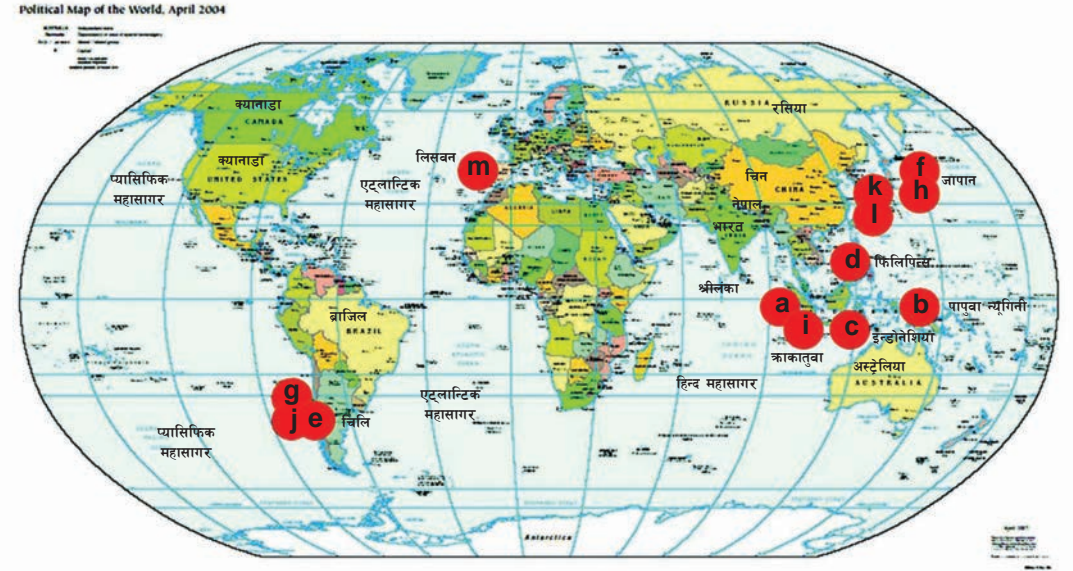

चित्र नं. २- चुनामीबाट भएको विनाशका दृश्यहरु

चुनामी, भूकम्प र नेपाल

चुनामी भनेको समुद्रको पिँधमा वा भन्दा मुन्तिर गएको ठूलो भुईँचालोद्वारा उत्पन्न समुन्द्री छालहरू हुन् । जमिनबाट टाढा समुन्द्रमा यस्ता छालहरू साना देखिएतापनि तटीय क्षेत्रमा आइपुग्दा ती छालहरू ठूला ठूला हुन सक्छन् । तटीय क्षेत्रमा आइपुग्ने यस्तो छालहरूलाई चुनामी भनिन्छ । नेपाल भूपरिवेष्टित मुलुक भएको हुनाले यहाँ चुनामीको कुनै पनि खतरा छैन । तथापी नेपाल अति संवेदनशिल भूकम्पीय क्षेत्रमा पर्दछ । हिमालयको काखमा अवस्थित र हिमालय पर्वत श्रृंखला नै २ वटा विशालकाय प्लेटहरूको बीचमा पर्दछ । यी दुई प्लेटहरूमध्ये दक्षिण भारतीय प्लेट र उत्तरी तिब्बतियन प्लेट हुन् । भारतीय प्लेट तिब्बतियन प्लेट मुनितिर वर्षको २ से.मि.का दरले घुस्रदै छ । यसको कारणले नै पहाड र हिमालयहरू बनेका हुन् । यस्तो घुस्राइका कारण चट्टानहरूमा ऊर्जा जम्मा हुन थाल्दछ र चट्टानहरू तन्कन थाल्दछन् र कालान्तरमा तन्काई खेप्न नसकी ती चट्टानहरू चर्किन्छन् । यस्तो चर्किनु नै भुईँचालो जानु हो । हिमालयमा यो प्रकृया भण्डै ४ करोड वर्षदेखि शुरु भई हालसम्म पनि चलिरहेको छ । नेपालमा भूकम्पको जोखिम ज्यादै उच्च छ । चुनामी तथा भूकम्पको जोखिममा समानता के छ भने दुवै प्राकृतिक प्रकृयाहरू आफ्नो उत्पन्न हुने कारणले एकअर्काका नजिक छन् । दुवै थरिको प्रकोपबाट हुने जनधनको क्षतिबाट बच्ने उपाय करिव एकै प्रकारका हुन्छन् । दुवैको जोखिम कम गर्न महत्वपूर्ण कुरा त्यसको बारेमा जानकारी लिनु र पूर्व सावधानि अपनाउनु नै हो ।

यस पुस्तकमा हामी जापानी कथा Inamura No Hi लाई नेपालको सन्दर्भमा ग्राह्य हुने प्रस्तुत गर्दछौं । यो जापानको एउटा गाउँ ठालुको कथा हो जसले ठूलो चुनामी प्रकोपबाट गाउँलेहरूलाई बचाए । उनले चुनामी आउने पूर्व-संकेत प्रारम्भमा नै देखे र गाउँलेहरूको ध्यान अनौठो तर चलाखीपूर्व किसिमले पहाडमाथि, समुन्द्रीछालको सम्भावित खतराभन्दा माथि, रहेको आफ्नो धानका कुन्यूरुमा आगो लगाएर आकर्षित गरी सम्पूर्ण गाउँलेहरूलाई माथि आउन प्रेरित गरे औ उनीहरूलाई चुनामीबाट बचाए । यो लोक कथा एउटा सत्यकथामा आधारित छ । यो घटना १८५४ सालको आन्सेइ नान्साई चुनामीको बेलामा भएको थियो । पछि यो कथा जापानी प्राथमिक कक्षाका पाठ्यक्रमा समावेश गरिएको थियो ।

चित्र नं. ३- विश्वका ठूलूला चुनावीहरू (सन् १७५०-२००४)
(१५०० भन्दा अधिक मृत्यु भएका मात्र)

a	सन् २००४ मा हिन्द महासागरिय क्षेत्रमा गएको महाभूकम्प र चुनामीबाट भएको मृत्यु संख्या २००,०००	g	सन् १९०६ मा चिलिमा भएको घटना, मृत्यु संख्या ३,७६०
b	सन् १९९८ अइतापे, न्यू गुनेइ पापुवामा भएको भूकम्प र चुनामी, मृत्यु संख्या २,३००	h	सन् १८९६ मा जापानको सानरिकुमा गएको भूकम्प र चुनामीबाट भएको मृत्यु संख्या २२,०००
c	सन् १९९२ मा इन्डोनेशियाको फ्लोरेन्समा भएको घटना, मृत्यु संख्या १,७००	i	सन् १८८३ काकातुवामा भएको ज्वालामुखी विस्फोटन र चुनामीबाट भएको मृत्यु संख्या ३६,०००
d	सन् १९७६ फिलिपिन्सको मोरोगल्फमा भएको घटना, मृत्यु संख्या ८,०००	j	सन् १८६८ मा चिलिको चुनामी घटना, मृत्यु संख्या २५,०००
e	सन् १९६० मा चिलि, अमेरीकाको हवाइमा, फिलिपिन्स र जापानमा गएको महाभूकम्पबाट भएको मृत्यु संख्या ५,७००	k	सन् १७९२ माउण्ट उन्जेनमा भएको पहिरो र जापानमा चुनामीबाट मृत्यु संख्या १५,२००
f	१९३३ जापानको सानरिकुमा गएको चुनामी र महाभूकम्प, मृत्यु संख्या ३,०००	l	सन् १७७९ मा रिउकियु ट्रेन्चको घटना, मृत्यु संख्या ९,०००
		m	१७५५ लिसवनमा भएको महाभूकम्पमा मृत्यु संख्या ६२,०००

इनामुरा नो ही पराले कुन्यूको आगो

लाफ्काडियो ह्यर्न, सन् १९९०-१९४०, (कोइजुमी याकुमो भनी पश्चिमाहरूले नाउं राखेका) द्वारा सुरुमा यो कथा लेखिएको थियो । पछि गएर लधु कथाको रूपमा नाकाई सुनेजु (१९०७-१९९४) ले यसको रूपान्तर गरेर सन् १९३७-१९४७ ताका जापानका प्राथमिक पाठशालाका पाठ्यपुस्तकमा यसलाई समावेश गरियो । यो कथाका दृश्यले चुनामीका प्रकृतिबारे हामीलाई बताउँछ र भुईँचालो पछि उठन सक्ने ठूलो चुनामीबाट बच्न तुरुन्तै उँचो ठाउँमा जानुपर्ने शिक्षा दिन्छ ।

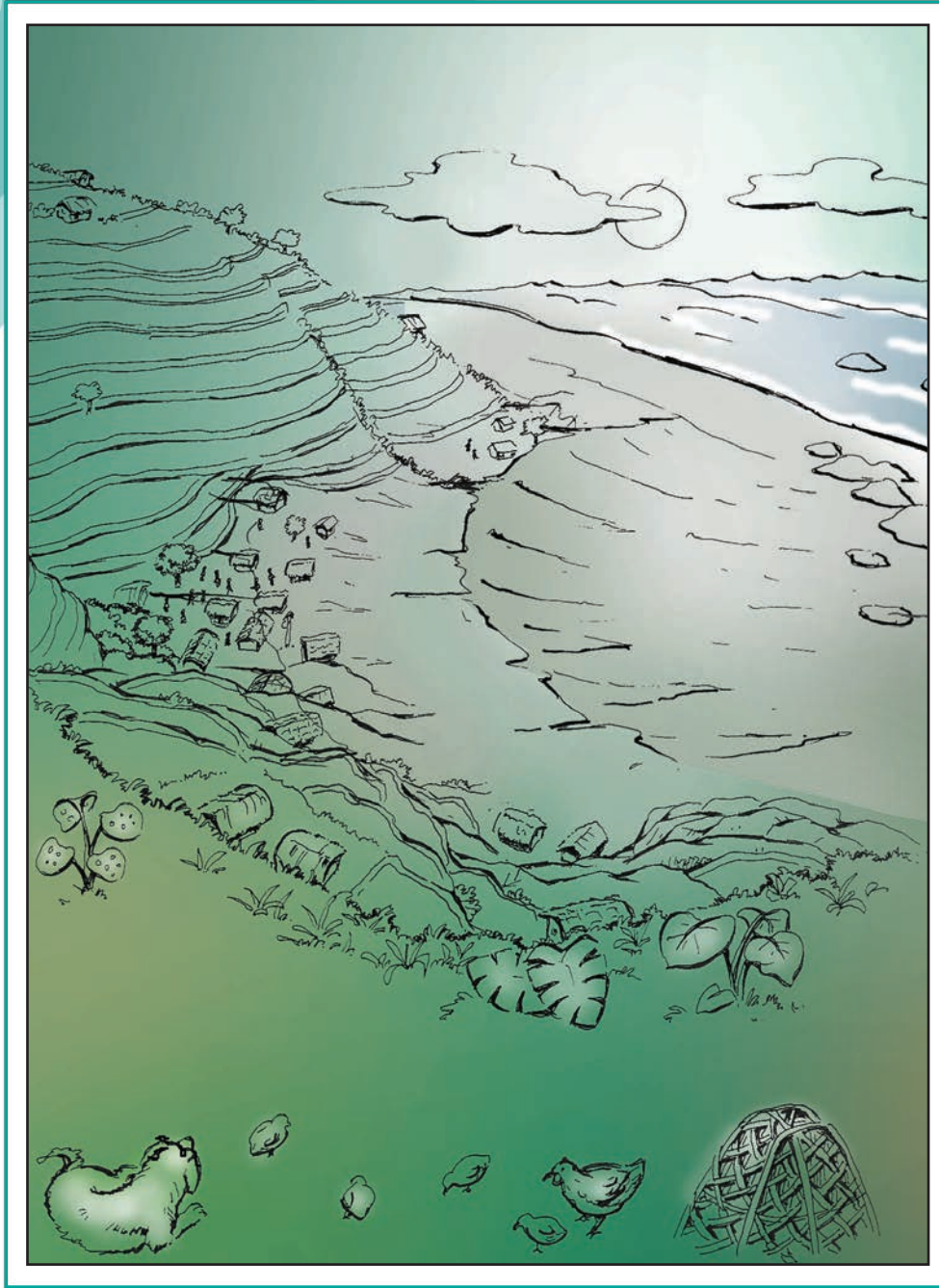
गोरे निङ्माको घर थुम्कोमा थियो । कान्तैकान्तलाले ढाकेको थुम्कोभरि फराकिला गद्दा र लाम्चा सुर्काहरू थिए । बेलैमा पानी पर्ने त्यस गाउँमा मनगो धान फल्थ्यो । थुम्कोबाट तल हेर्दा फेदमा रहेको गाउँबस्ती सिङ्गै देखिन्थ्यो । गाउँमा चालीस-पचास घरहरू थिए । गाउँभन्दा अलिकति मात्र पर अथाह समुन्द्र परको आकाशै छुनेगरी फिँजिएको थियो । गाउँमा दाइपछिको चाडको वातावरण थियो र मानिसहरू रमाइलो मेलाको जोरजाम गरिरहेका थिए ।

थुम्कोको सिरानमा रहेको गोरे निङ्माको खेतबारी र घर गाउँबस्तीबाट प्रस्टै देखिन्थ्यो । त्यो डाँडा, टाढाबाट देखिने कान्ताहरू, गद्दाहरूमा थुपारिएका कुन्युहरू, थुम्कोलाई बेसीसित जोडिरहेको नागबेली बाटो, बाटोछेउमा लगाइएका चौतारीहरू अनि बाटोका दुवैपट्टि छरिएर रहेका केही घरहरूको दृश्य आँखालाई नै लोभ्याउने खालको थियो ।

गाउँको मूली बूढो गोरे निङ्मा आफ्नो उमेरमा साह्रै परिश्रमी थिए । उनी घर-घर डुल्थे, दुःख पीर बुभ्थे र सकेको मद्दत दिन्थे । खेतीपातीको होस् वा घरव्यवहारको होस् सन्चोबिसन्चोको कुरामा होस् वा विहाबारीको कुरामा होस् कसैलाई केही पर्ने बित्तिकै उनी सघाउन पुगिहाल्थे ।

उनले गाउँले सबैका मन जितेका थिए र उनी सबैका आदरणीय थकाली थिए । साँच्ची भन्नू भने उनी गाउँका सबैलाई असाध्य माया गर्थे र गाउँलेहरूको खुसी हेरेरै आफू खुसी हुन्थे ।

त्यो दिन दस वर्षको कान्छो नाती फुर्पा बाहेक गोरे निङ्माको घरका सबै जहान बेसी गाउँमा मेला भर्न गएका थिए । सिङ्गै गाउँ रमितामा डुबेको थियो । गोरे निङ्मा आफ्नो नातीसित खेतबारी सफा गर्ने र कुन्यु लगाउने काम गरिरहेका थिए । एकछिन सुस्ताउँदै बूढो गोरे निङ्माले गाउँलाई हेरे र मनमनै भने, “आज म टाढाबाट गाउँलाई हेरिरहेको छु । कुनै बेला म दिनको पाँच पल्टसम्म पनि ओहोर-दोहोर गर्थे ।” र मुसुक्क हाँसे । त्यसपछि गोरे निङ्माले आफ्नो नातीलाई भने, “नानी, खाजा खाने कुरो त काम गर्दागर्दै मैले भुसुक्क बिर्सिहालेँ, तिमीले पनि त बिर्स्यौं । लौ, अब हामी भित्र पसौं, अनि खाजा खाऔं है ?”

हजुरबा र नाती दुवै खाजा खाइरहेका थिए । त्यही बेला घरका निदाल र दलिनहरू कतै चर्किन लागेका पो हुन् कि जस्तो गरी किरिरीरि आवाज आयो र भुइँ पनि बिस्तारै हल्लिन थाल्यो । बूढो गोरे निड्मा आफ्नो नातीलाई अघिलाएर छिटछिटो आँगनमा निस्के । त्यस बेलासम्म पनि एक नासले जमिन हल्लिरहेकै थियो । गोरे निड्माले जमिनभित्रबाट कतै कुनै कुरा भत्किरहेको जस्तो मसिनो गरी आएको गुरुरु आवाज पनि सुने ।

गोरे निड्माले आफैँसँग सोधे, “यो कस्तो भुइँचालो ? अहिलेसम्ममा सैय्यौँ पल्ट भुइँचालो गएको मैले थाहा पाएको छु, तर यस्तो खालको भुइँचालो त मैले पहिले कहिल्यै अनुभव गरेको छैन । एक नाससित, लामो समयसम्म हल्लिरहेको छ, बेग्लै किसिमले हल्लिरहेको छ । आज कतै ठूलो भूकम्प गएको हुनुपर्छ, साह्रै ठूलो अचाक्ली पो हुँदैछ कि ! तल गाउँमा पो केही भयो कि !” यति भन्दै उनी थुम्कोको छेउको कान्लामा उभिएर गाउँतिर हेरे । गाउँमा मानिसहरू रमभममै व्यस्त थिए । भुइँचालोले त्यहाँ कुनै हलचल ल्याएको देखिएन ।

तर एकै छिनपछि गोरे निड्मा एक्कासि करायो, “अनि खोइ त त्यो समुन्द्रको पानी ! अहो त्यहाँ त नयाँ चट्टान पो देखियो ! लौ, लौ, के पो हुने हो ? चुनामी त आउन लागेको होइन ! के गर्ने लौ !” भन्दाभन्दै बूढो गोरे निड्माले आफ्नो नातीलाई भने, “नानी, उः त्यो समुद्रको छेउमा हेर त, त्यो देखिएको नयाँ चट्टान होइन त ? अनि समुद्रको पानी खोइ त ?”

समुद्रतिर हेरेर उभिरहेको नानी फुर्पा अचम्मित भएर करायो, “हजुरबा, हजुरबा, समुद्र त उः पर सरेँछ । त्यहाँ त अब बालुवा पो देखियो !”

आफ्नो नातीको कुरा सुन्दा-सुन्दै गोरे निड्माको मुख सुक्न थाल्यो । उनले आफू सानो छँदा आफ्ना हजुरबाबाट चुनामीबारे सुनेका सब कुरा सम्झे । उनका हजुरबाले सुनाएअनुसार “त्यो दिन अरू दिनभन्दा अचाक्ली गर्मी थियो । अनि सुरुमा कसरी समुद्र तटबाट एक्कासि पानी पछि सरेको थियो र त्यसपछि फेरि पहाडजत्रा अग्ला-अग्ला अजङ्गका छालहरू उल्टै आएर समुन्द्री किनारका सबै गाउँवस्तीलाई सोहोरी लगेका थिए” जति सम्झँदै गए, उति नै उनी बेंसी-गाउँमा आइपर्नसक्ने विपदबारे भयभीत हुनथाले र लामो सुस्केरा हाले ।

उनी चिन्ताले बर्बराउन थाले, “के गर्ने लौ ? हाम्रो बेंसी-गाउँमाथि विपद् खनिन लागेको छ । समुद्रले त्यसलाई अब निलिछ्छाड्ने भयो । तिनीहरू सबैलाई कसरी जोगाउने होला ! आफैँ तल जाऊँ भने त्यहाँ पुगिनसक्दा नै चुनामी आइसक्नेछ होला । तिनीहरूलाई भने जसरी पनि जोगाउनुपर्छ मैले । तिनीहरूलाई कसरी जनाउ दिने होला, कसरी सतर्क बनाउने होला, कसरी जोगाउने, बाबै !” कहिले हात माड्दै त कहिले दुवै हातले आफ्नो मुख छोप्दै गरेका बूढो गोरे निड्मा साह्रै चिन्तित देखिन्थे र उनी स्वाँस्वाँ गर्दै कहिले गाउँतिर त कहिले घरतिर हेर्न थाले ।

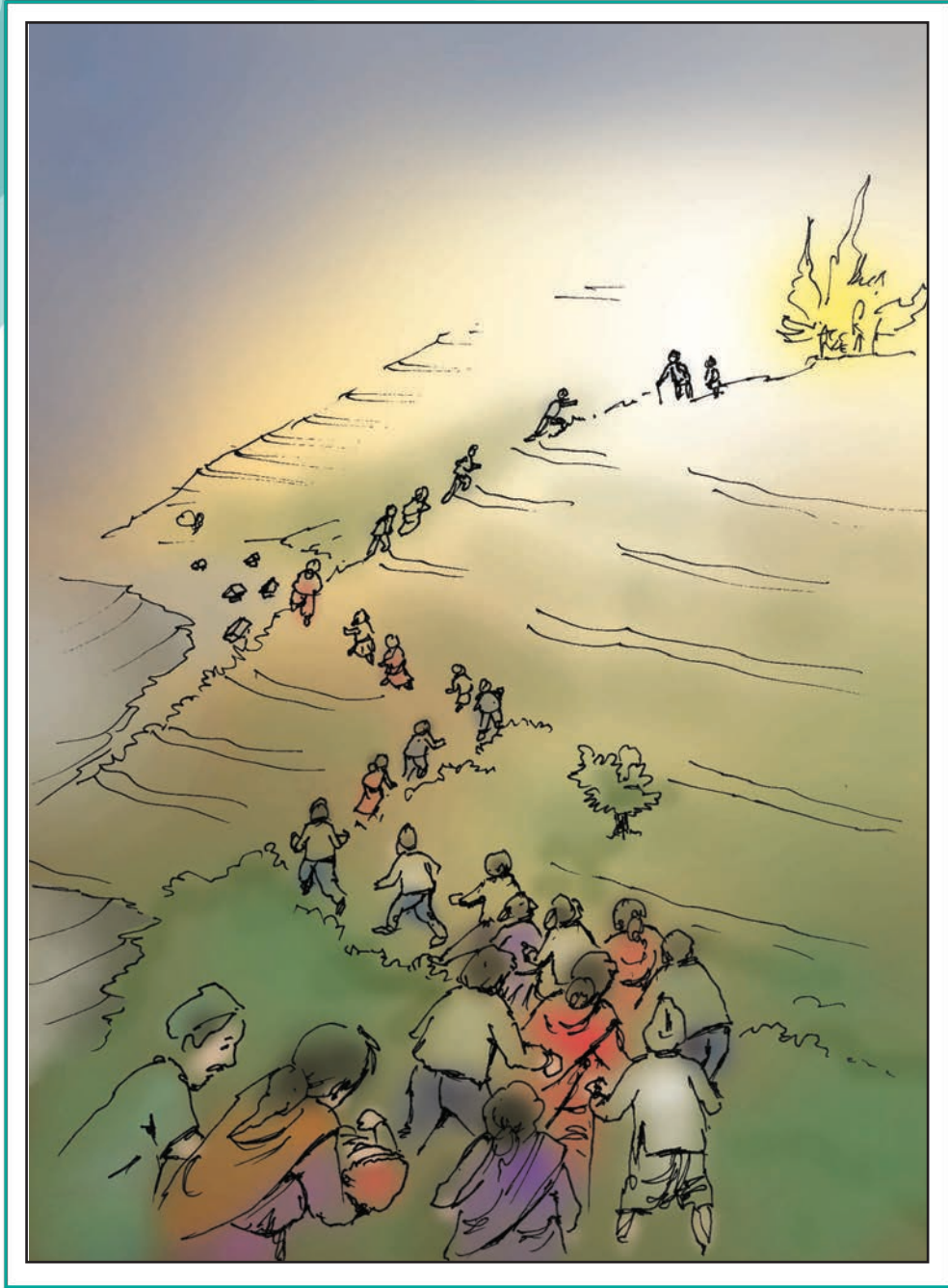
बेंसी गाउँतिर फर्केर उभिइरहेको बूढोले एक्कासि आफ्नो नातीतर्फ फर्केर भने, “नानी, भित्रबाट दियालो ल्याऊ त, अगेनोमा आगो होला, फुकेर दियालो बाल, अनि छिटो ल्याऊ, लौ नानी, छिटो, हेर, म किन यस्सो पनि चलन नसक्ने भएँ, लौ लौ, नानी, छिटो !”

फुर्पा नानी घरभित्र दगुरेर गयो, उत्तिखेरै बलेको दियालो लिएर बाहिर आयो र आफ्ना हजुरबालाई दियो । दियालो हातमा लिइरहेको गोरे निड्मा स्वाँस्वाँ गर्दै भर्खर-भर्खर दाइँ गरेर थुपारिएको कुन्यूतिर हुत्तिएर गए र कुन्यूमाथि आगो लगाए ।

भर्खर-भर्खर मात्र काटेर खलाको छेउका गराहरूमा थुपारिएका कुन्यूहरूमा आफ्ना हजुरबाले आगो सादैँ हिँडेको देखेपछि फुर्पा अकमकियो । उसले हजुरबालाई रोक्न खोज्दै भन्यो, “हजुरबा, यसो किन गर्नुभएको ? किन हाम्रो आफ्नै धानबालीमा आगो लाउनुभएको ?” बूढा गोरे निड्मा भने केही नबोली कहिले ह्वाह्वाती बलिरहेको आगोतर्फ त कहिले गाउँतिर फर्केर हेर्ने गर्न थाले ।

फुर्पाले हजुरबालाई “यसो नगर्नुस् ।” भन्न सकेन । बरु एक छिनअघि मात्र आफैँले एक एक बालालाई टिपेर जतनसित थुपारेका कुनिउँमा आफैँले आगो लिएर हिँडेपछि हजुरबालाई केही पो भयो कि भनी ऊ डराउन पो थाल्यो ।

घाम पश्चिमतर्फ ओर्लिइसकेको र सिङगो आकाश अँध्यारोले छोप्न लागिरेहेको बेला, दन्कदै गरेको परालको कुन्यू भर्खर उदाउन लागेको सूर्यजस्तै रातो देखिने गरी दनदन्ती बल्न थाल्यो र रमभममा डुबिरहेका गाउँलेहरूले समेत त्यसलाई तुरुन्तै देखिहाले र तिनीहरू कराउन थाले “हेर, हेर, हाम्रा गोरे निड्माको घरमा आगलागी भएछ क्यारे ! हो, त्यो त गोरे निड्माकै घरमा हो ! लौ लौ, छिटै जानुप्यो ! साथी हो, त्यता लागौं, हामी सबै जाऔं, लौ सबैलाई बोलाऔं !

धूमधामका साथ चलिरहेको नाचगान तुरुन्तै बन्द भयो । दमाहालाई बेसरी ठोकेर र नरसिङ्गा फुकेर घर-घरका सबैलाई जम्मा हुन जनाउ दिइयो । नभन्दै तरुना-तरुनीहरू मात्र होइनन्, केटाकेटीहरू र बूढाबूढीहरू पनि, अझ भर्खरका सुत्केरीहरू समेत त्यहाँ जम्मा भए र गोरे निङ्मालाई सघाउन जान तम्तयार भए ।

सल्लाह गर्दागर्दै समय नबितोस् भनेर एक हुल नवजवान तरुना-तरुनीहरू बाल्टी र घँटा लिएर डाँडा चढिहाले । त्यसपछि, केटाकेटीहरू पनि त्यतैतिर दगुन थाले । केटाकेटीहरूलाई सम्झाउँदै एकजना अधबैँसेले भने “नानी हो, तिमीहरू किन ? जाऊ, घरमा बसीराख, तिमीहरू सानै छौ, नआओ !” तर केटाकेटीहरूले भने, “किन हामी नजाने ? गोरे हजुरबा हामीलाई कति माया गर्नुहुन्छ, जता भेटे पनि हाम्रो चिन्ता लिएर सोधिरहनु हुन्छ । हामीलाई कथा सुनाउनुहुन्छ, संचो हुने उपाय बताउनुहुन्छ । गाउँमा कसैलाई केही पन्यो भने गुहारमा जानु पर्छ भनी भन्नुहुन्छ, त्यस्ता ठाउँमा आफू जहिले पनि अगाडि पुग्नुहुन्छ । आज उहाँको घरमा आगलागी हुँदा हामी कसरी चुपो लाएर बस्ने ? हामी पनि त्यतै लाग्छौं !”

त्यसैबेला त्यहाँ भर्खरका सुत्केरीहरू पनि हातमा घँटो लिएर देखा परे । उनीहरूलाई सम्झाउँदै एकजना बूढोले भने, “नानीहरू हो, तिमीहरू भर्खरका सुत्केरी हो, तिमीहरू नआओ, आफ्नो जिउ बिगला, घरमा बच्चा छन्, बरु तिनको हेरचाह गर्नु ।” तर सुत्केरीहरूले भने, “हाम्रा गोरे निङ्मा हाम्लाई आफ्नै छोरी सरह माया गर्नुहुन्छ, उहाँले हाम्रा घरका लागि के मात्र गर्नुभएको छैन ? आज उहाँलाई पर्दा हामी घरमा त्यसै बसिरहने ? अहँ, हामी त्यसरी बसिरहन सक्दैनौं, बरु हामी हाम्रा नानीहरूलाई पनि बोकेर तपाईंहरूसित नै लाग्छौं । एक पसर पानी छर्केर भए पनि उहाँको घरमा लागेको आगो निभाउन प्रयत्न गर्नेछौं ।” र उनीहरू पनि पछि लागे । यसरी बेसी गाउँलाई रिक्तो पारेर सबै आगो निभाउन डाँडामाथि चढे ।

ह्वाह्वाती दन्किरहेको राँको देखेबित्तिकै हिँडेका पहिला टोली छिटै थुम्कोमा पुग्यो । तिनीहरूले त्यहाँ पराले कुन्यूहरू दन्किरहेको र बूढो गोरे निङ्माले संगैका अरू कुन्यूहरूमा पनि आफैँ आगो साँदै गरिरहेको देखे । गोरे निङ्माको घर सुरक्षित पाउँदा तिनीहरू खुसी देखिन्थे, तर धानका बाला सहितका कुन्यूमा गोरे निङ्मा आफैँले त्यसरी आगो साँदै गरेको देखेर अलमल्लमा परे र उनीसँग सोधे, “तपाईं किन यसरी बालीमा आगो लाउँदै हुनुहुन्छ, तपाईं यसो किन गर्नुहुन्छ ? तपाईंलाई के भयो ?” तर बूढो गोरे निङ्माले छिटछिटो गरी आगो साँदै रहे र सोधे, “गाउँका सबै यता आइसकेका छन् त ? खै केटाकेटीहरू, खै चेलीबेटीहरू ? लौ, सबैलाई बोलाओ, बेसी गाउँमा एक जना पनि नछुटोस् ? लौ बोलाओ !”

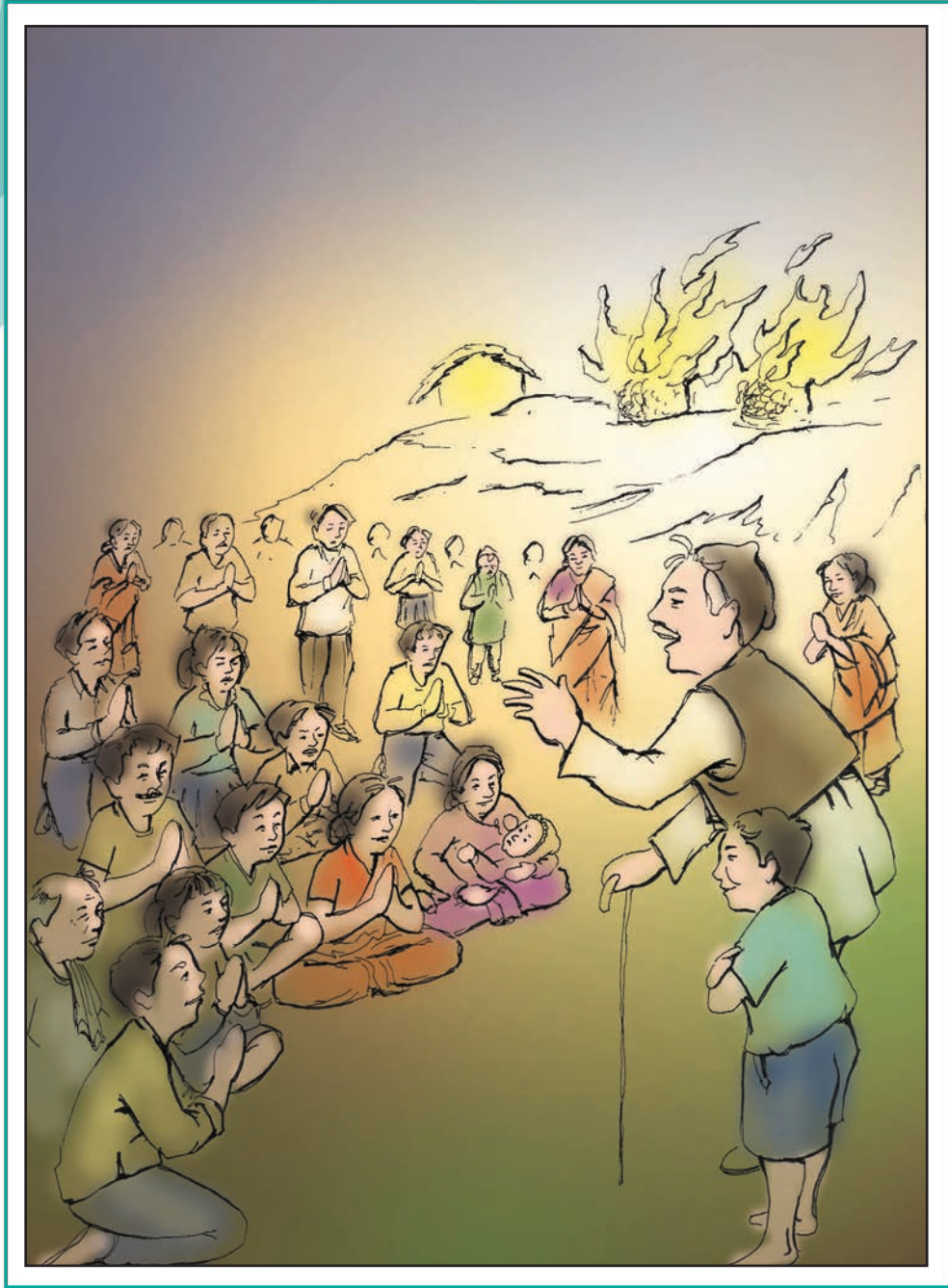

थुम्कोको छेउको कान्लामा उभिएर तल हेरिरहेको मानिसले भने, “आउँदैछन्, सबै आउँदैछन् केटाकेटीहरू पनि आइरहेका छन्, बूढाबूढीहरू पनि सकीनसकी आइरहेका छन्, अहो, अस्तित्व मात्र बच्चा पाएकी मेरी बुहारी पनि आफ्ना नानीलाई लिएर आइपुगी । गाउँमा त अब कोही छैनन्, त्यहाँ त सुनसान छ, दमाहा बजाउने र नरसिङ्गा फुक्ने समेत दमाहा र नरसिङ्गा बोकेर आइपुगेका छन् !”

बूढो गोरे निड्मा भने बौलाहाजस्तै गरी दियालो हातमा लिँदै कराउँदै थिए- “आगो ननिभाओ, सबै आइसके सकेनन् हेर्नु, लौ सबै घरका सबै जना एक एक गर्नाँ, कोही छुटेका छन् भने नरसिङ्गा फुकदै बोलाइरहनु, कोही नछुटोस् !”

त्यसैबेला गोरे निड्माले गाउँभन्दा पर धेरै पर आकास र समुद्र जोडिएको क्षितिजतर्फ औल्याउँदै भने- “हेर त त्यहाँ, त्यो के हो ? त्यो लामो तटजस्तो, त्यो तटजस्तो कसरी देखियो त्यहाँ ? लौ, त्यो त अधिअधि सदैँ आइरहेको छ, छिटछिटो आउँदैछ, अहो हेर त, त्यो त अग्लिँदै यतै आइरहेछ, अधि त हाम्रो गाउँको छेउबाट समुद्रको पानी सदैँ पर गएको थियो, त्यो फेरि फर्कदै छ, क्यारे, त्यो त पहाडै पो हो कि जस्तो गरी हाम्रो गाउँतिरको तटमा आउँदैछ ।” अजङ्का अग्ला-अग्ला छालहरू गर्जदै र उर्लदै सिङ्गै गाउँलाई छोप्न आइपुगे र अजङ्गरले आफ्ना अगाडिका जीवलाई स्वात्त निलेजस्तो गरी तिनले एकैछिनमा सिङ्गै गाउँलाई सोहोरेर आफूसँगै लगे । त्यसपछि त त्यहाँ गाउँको नामोनिशानै रहेन । यो क्रम केही समयसम्म चलिरह्यो अनि बिस्तारै समुन्द्र शान्त भएको जस्तो देखियो ।

गर्जदै उर्लिरहेका अजङ्का अग्ला-अग्ला छालहरू हेरिरहेका गाउँलेहरू हेर्दाहेर्दै शुरुमा काम्न थाले, अनि कल्पनासम्म पनि नगरेको त्यस चुनामी प्रकोपबाट थाहै नपाई जोगिन पाएको खुसीमा उनीहरू केही बोल्न सकेका थिएनन् । आखिरमा उनीहरूमध्ये एकजनाले आँखाबाट खुसीको आँसु बरर बगाउँदै भन्यो, “गोरे निड्मा, तपाईंको मायाले, तपाईंको बुद्धिले, तपाईंको त्यागले नै आज हामीहरू सबै जोगियौं ! हाम्रो ज्यान जोगियो !”

गाउँका केटाकेटी, बूढाबूढी, तरुना-तरुनीहरू सबै चुनामी प्रकोपबाट जोगिएकोमा खुसी हुँदै बूढो गोरे निङ्माले भने, “नानीहरू, भाइबहिनीहरू, मेरो काम भनेकै तिमीहरूको सेवा गर्नु हो । तिमीहरूको भलो गर्नु हो, यो त मैले गर्ने पर्ने काम हो । त्यसैले मैले अलिकति माया गरें, सकेको अलिकति त्याग गरें । हो, मैले कुन्यु बालें, बेलैमा त्यति बुद्धि पुऱ्याउन सकें, तर हेर, तिमीहरूको मनभित्र एकापसमा राम्रो गर्ने, अन्यप्रति कृतज्ञता जनाउने संस्कार नहुँदो हो भने तिमीहरू आज जोगिने थिएनौ । मैले तिमीहरूलाई सकेको बेला केही भलो गरेको कुरा सम्भेर मेरो घर आगलागी भयो भनी सबै यहाँ मलाई गुहार दिन आइपुग्यौ । त्यसैले म साह्रै खुसी छु र म के भन्छु भने तिमीहरूलाई आज जोगाएका कुरो मभित्रको मायाले होइन तिमीहरूभित्रको कृतज्ञ रहने गुणले नै हो । तिमीहरूकै कृतज्ञताले तिमीहरूलाई जोगाएको हो । ”

बूढो निङ्माको कुरा ध्यानपूर्वक सुनिरहेका गाउँलेहरू भावविभोर भए । कोही केही बोल्न सकिरहेका थिएनन् । साच्चै कृतज्ञ भई सबै गाउँलेहरू बूढो निङ्माका अगाडि शिर झुकाएर हात जोडेको जोड्यै गरिरहे ।

दन्किरहेको पराले कुन्यु

“दन्किरहेको पराले कुन्यु” नाउँको यस कथाको मूल पाठ लाफ्काडियो ह्यर्न (१८९०-१९४०) अर्थात् कोइजुमि याकुमो (लाफ्काडियो ह्यर्नको लागि पश्चिमाहरूद्वारा राखिएको जापानी नाउँ) ले लेखेको हो। यो कथा इ.सं. १८५४ मा आन्सेई नानकाइमा भुईँचालो गएको बेला उहिलेको हिरामुरा गाउँ अर्थात् अहिलेको हिरोकावा सहरमा आएको चुनामी प्रकोपले पुन्याएको ठूलो क्षतिका ऐतिहासिक तथ्यहरूमा आधारित

छ। त्यस बेला राति निस्पृह अँध्यारो थियो। गाउँलेहरू चुनामी प्रकोपबाट बच्न छटपटाउँदै दिशाबिहीन भएर भागाभाग गरिरहेका थिए। त्यस बेला गाउँका हामागुचि गोर्यो (कथाको प्रमुख पात्र हाम्रो कथाका नेपाली नामधारी गोर्रे निड्मा) ले आफ्नो खेतमा भर्खरै काटेर थुपारिएका धानका बालासहितका कुन्यु बालेर थुम्को माथिको सुरक्षित ठाउँमा पुन बाटो देखाएर सबै गाउँलेहरूको ज्यान जोगाइदिएथे।

चित्र नं. ४- हिराकावा शहरमा अवस्थित “इनापुरा नो ही” को स्मारक

लाफ्काडियोले आफ्नो कथाको नाउँ “साक्षात् देउता” राखेका थिए किनभने अत्यन्त ठूलो परोपकारी काम गर्ने मान्छेलाई जापानीहरू मान्छेका रूपमा भन्दा साक्षात् देउताकै रूपमा आदर गर्ने गर्थे। अहिले त्यहाँ उनको सालिक राखिएको छ र त्यसमा उनका राम्रा कामहरूबारे थप वर्णन गरिएको छ। त्यसमा वर्णन गरिए अनुसार पछि आउनसक्ने चुनामी प्रकोपहरूबाट गाउँलेहरूलाई जोगाउन

उनले पाँच मिटर अग्ला र छसय मिटर लामो ढुङ्गाको पर्खाल (बाँध) लाउने काममा लागिपरे। उनले समुद्रको किनारको भूमिमा माटो खन्याउँदै तिनलाई अग्ल्याएर तिनमाथि सल्लाका रूखहरू लाउने काम गरे। तटीय बाँध (पर्खाल) बनाउन चार वर्ष लागेको थियो, त्यो काम गर्न लाग्ने खर्च उनले आफ्नै तर्फबाट बेहोरेका थिए।

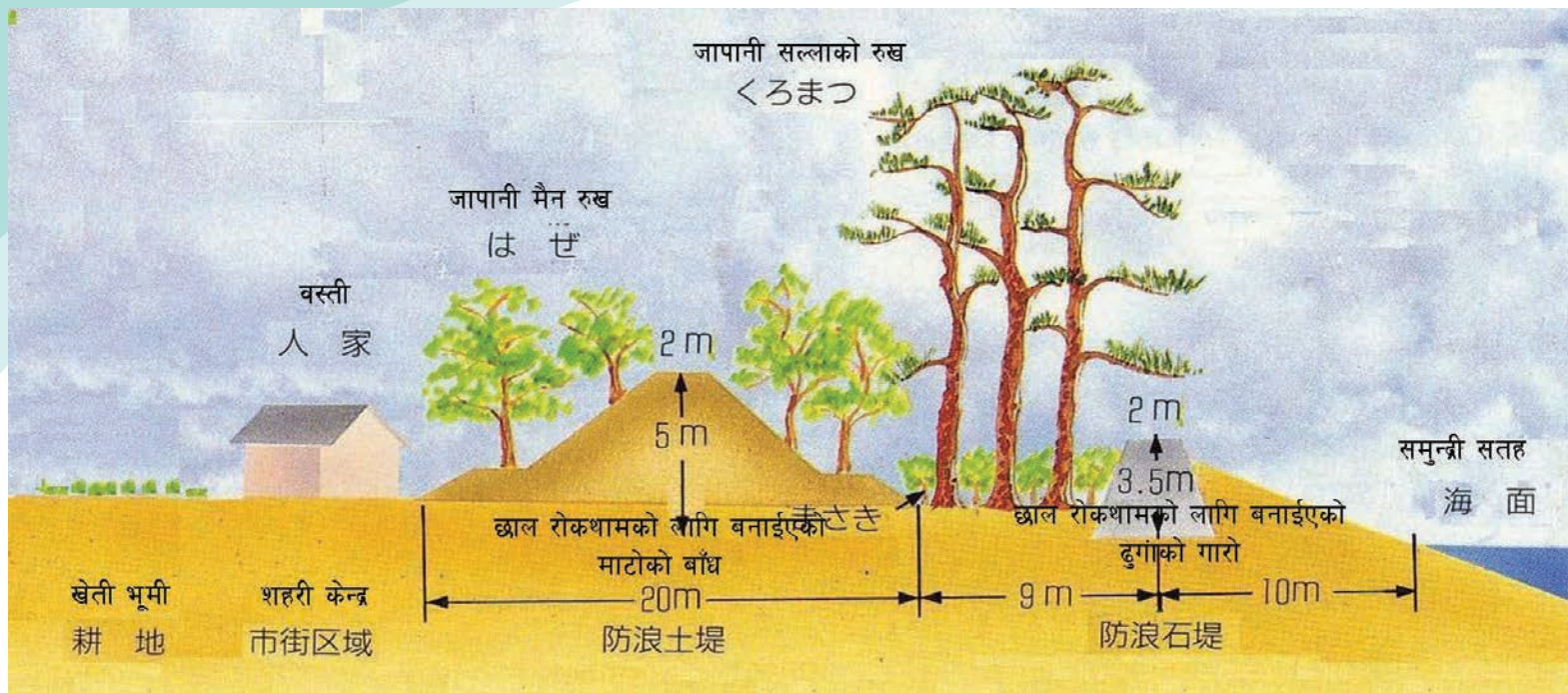
A LIVING GOD

FROM immemorial time the shores of Japan have been swept, at irregular intervals of centuries, by enormous tidal waves,—tidal waves caused by earthquakes or by submarine volcanic action. These awful sudden risings of the sea are called by the Japanese tsunami. The last one occurred on the evening of June 17, 1896, when a wave nearly two hundred miles long struck the northeastern provinces of Miyagi, Iwaté, and Aomori, wrecking scores of towns and villages, ruining whole districts, and destroying nearly thirty thousand human lives. The story of Hamaguchi Gohei is the story of a like calamity which happened long before the era of Meiji, on another part of the Japanese coast.

He was an old man at the time of the occurrence that made him famous. He was the most influential resident of the village to which

1. [submarine] sub—under, marine—sea.
2. Devastating.

चित्र नं. ५- साक्षात् देउता (A Living God) को एनालिस पाठ्यपुस्तकको पहिलो पृष्ठ

यसै कथाबाट नेपालका केटाकेटीहरू तथा अन्य पाठकहरूका लागि, सचित्र कथा तयार पारिएको छ। आशा छ, यस प्रस्तुतिले चुनामीबारे केही ज्ञान दिनेछ र कुनै पनि किसिमका भुइँचालो वा अन्य कुनै पनि प्राकृतिक प्रकोपबाट सामूहिक साथै व्यक्तिगत रूपबाट समेत हरसम्भव सजग, सबल र सुरक्षित रहन सघाउनेछ।

चित्र नं. ६- हिरोमुरा बाँधलाई उत्तर तर्फबाट हेर्दाको रेखा चित्र। रेखा चित्रमा देखाइएका दूरीहरू भूमिलाई कृषीयोग्य बनाउनुभन्दा अघिको हो।

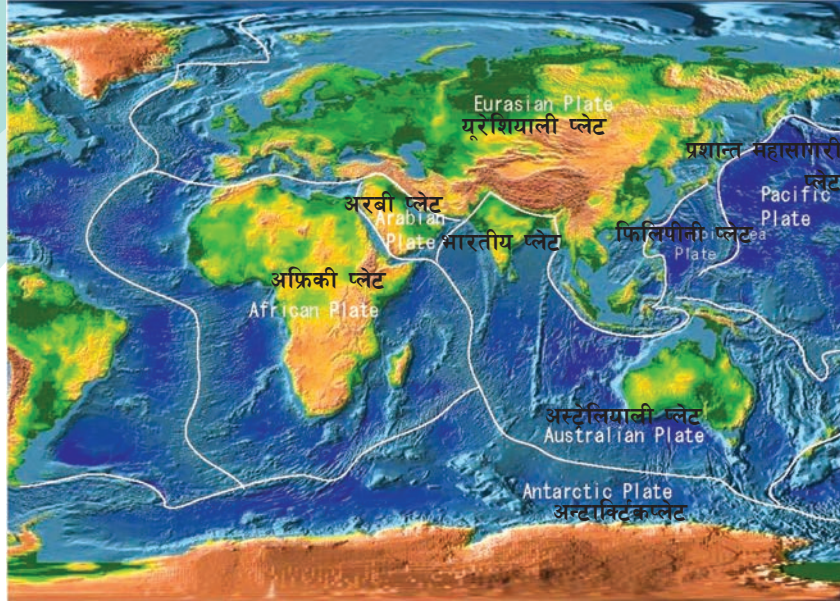
यो चित्रले दायाँबाट देखेर, १५ औं सताब्दीको अघिल्लो समयमा हाताकेयामा जातीले बनाएको समुन्द्र, छाल रोकथाम दुङ्गाको गारो, हामागुची गोच्योले छाल रोकथामको लागि वृक्षारोपण गरेको सल्लाको जंगल, गोच्योलेनै छाल रोकथामको लागि बनाएको माटोको बाँध

त्यसपछि नाकाइ चुनेजु (१९०७-१९९४) ले यही कथाबाट एउटा लघुकथा तयार पारे। त्यसलाई १९३७-१९४७ को अवधिमा जापानका प्राथमिक विद्यालयहरूमा पाठ्य-सामग्रीका रूपमा राखियो। यस पाठ्य-सामग्रीले असंख्य बालबालिकाहरूको हृदयमा गहिरो प्रभाव पारेको थियो र बालबालिकाहरू उनका ती कामहरू प्राकृतिक प्रकोप विरुद्धमा गरिएको एउटा महान् कार्यका रूपमा लिने गर्छन्। साँच्चै इ.सं. १९४६ मा त्यस गाउँमा फेरि चुनामी प्रकोपले हान्यो तर बूढो गोहेइ (नेपाली नाम गोरे निङ्मा) ले बनाएको बाँध र उठाएको तटीय भूमिले गर्दा गाउँ पुरै सुरक्षित रहयो अर्थात् गोहेइको सपना बिपनामा फेरियो। वास्तवमा आफ्ना बान्धवहरूलाई चुनामीबाट जोगाउन गरिएका उनका कामहरूले एउटा संस्कारको रूप लिएका छन्। अहिले त्यो संस्कार नयाँ संस्कृतिका रूपमा पुरानो पुस्ताबाट नयाँ पुस्तामा हस्तान्तरण भइरहेछ।

चित्र नं. ७- हिरोमुरा बाँधको हालको अवस्था

चुनामी भनेको के हो ?

चित्र नं. ८- पृथ्वीका मुख्य मूख्य टेक्टोनिक प्लेट (पाताहरू) दर्शाउने नक्शा

धेरैजसो चुनामीहरू भने भुइँचालोले गर्दा नै आउने गर्छन्

पृथ्वीको सतहमा सात वटा ठूलूला भूखण्डहरू अर्थात् पृथ्वीभित्रको लेदोजस्तो पदार्थमा उत्रिरहेका पातोहरूका साथै अरू स-साना पाताहरू रहेका छन्। यी उत्रिरहेका पाताहरू अर्थात् भूखण्डहरू आफ्नै प्रवाहको प्रक्रियाअनुरूप चलायमान भइरहेका हुन्छन्। पृथ्वी आफैँ ढिलो तर निरन्तर रूपमा गतिशील छ। पृथ्वीको गर्भमा, मुख्यतः तापमानको फरकले गर्दा उब्जिएको प्रवाहको प्रभावमा परेर यी पाताहरू एकअर्काभित्र घुस्रिन्छन्, एकअर्काबाट टाढिन्छन्, तथा एकअर्कालाई उछिनेर दायाँबायाँ सर्न खोज्छन्। यस प्रक्रियामा यी पाताहरू थामिरहन सक्ने शक्तिभन्दा बाहिर गएपछि, प्रभावित दुई पाताबीच चर्भितपखभ मष्कउबिअभ्रभलत हुन्छ, एवं नजिकको चट्टानहरू थप तन्काई वहन नसकी चर्कन्छन्। यही चट्टानको चर्काई नै भूकम्प हो। समुन्द्रको पिंढमा रहेका यस्ता भौगर्भिक चिराहरू आकस्मिक रूपमा चर्किनाको कारणले सागरभित्रको पिंढको नक्सामा समेत तीव्र परिवर्तन ल्याउँछ। समुन्द्रभित्र पानी अत्यधिक मात्रामा उफारिन्छ, वा भित्र तानिन्छ, अनि त्यसको फलस्वरूप प्रलयकारी चुनामीको सिर्जना हुने गर्छ। यसरी चुनामी भुइँचालोसित वा भूकम्पीय चिराहरूसित घनिष्ठ रूपमा सम्बन्धित छ।

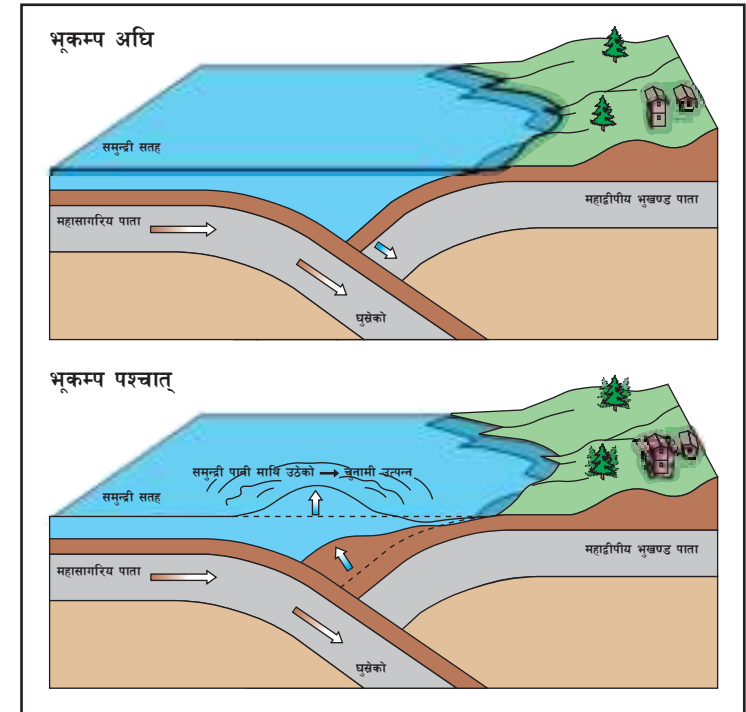
१) चुनामी के कारणले आउने गर्छ ?

समुद्रको पिंढमा देखिने वा जाने आकस्मिक हलचल वा असन्तुलनबाट चुनामी आउने गर्छ, जस्तै-

- समुन्द्रभित्र ज्वालामुखी फुट्नाले,
- तटीय क्षेत्रनेर वा सागरीय पिंढमा पहिरो जानाले,
- समुन्द्रभित्रको बाहिरी-पत्रमा भुइँचालो गएपछि हुने परिवर्तनले।

इ.सं. १८८३ को अगस्टमा इन्डोनेसियाका जावा र सुमात्रा बीच रहेको क्राकातुवा टापूमा ज्वालामुखी फुट्नाले विध्वंशकारी छालहरू देखापरे र यसले ३६,००० मानिसहरूको ज्यान लियो।

इ.सं. १९९२ मा जापानको उत्तरी क्यूसु तटनजिकै भुइँचालो गयो र यसले गर्दा त्यहाँ पहिरो गयो। पहिरोका ढुङ्गा माटो खाडीमा पुरिन जाँदा ठूलो चुनामी देखापयो र यसले १५,००० मानिसहरूको ज्यान लियो। हुन त त्यो भुइँचालो चुनामी ल्याइपुऱ्याइहाल्ने खालको ठूलो भुइँचालो थिएन।

चित्र नं. ९- भूकम्प आउँदा समुन्द्रमा निस्किएको चुनामी

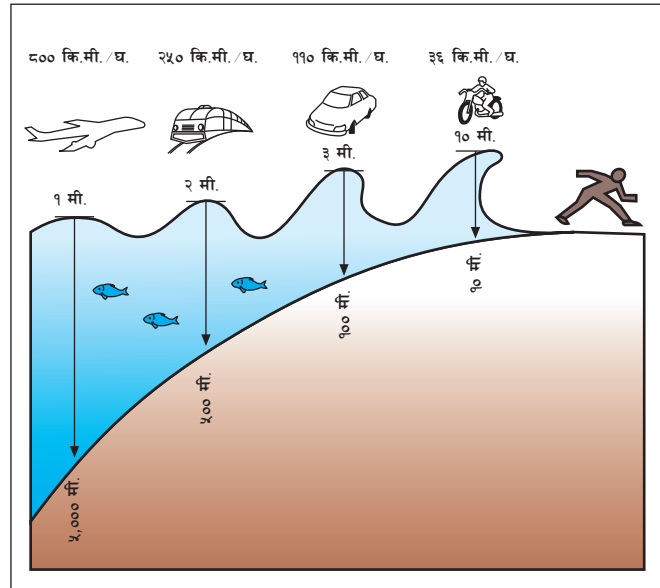
२) चुनामी कसरी फिँजिन्छ

भुईँचालोको धक्का महसुस नै नगरिएको ठाउँमा पनि चुनामीले नोक्सान पुऱ्याउँछ ।

चुनामीका छालहरू सागरमा देखिने सामान्य छालहरूभन्दा बेग्लै हुन्छन्- चुनामी त्यस्तो कुरा हो जसले सागरको सतहमा मात्र होइन, सागरको सम्पूर्ण गहिराइ अर्थात् कैयन् किलोमिटर तलसम्म प्रभाव पार्छ । चुनामीको छालमा अत्यन्त ठूलो शक्ति रहेको हुन्छ र यो अति छिटो गतिमा फिँजिन्छ । यो एउटा सागरबाट अर्को सागरसम्म पुग्न सक्छ र यसरी लामो दूरीसम्म पुग्दा पनि यसको गति र प्रभावमा भने साह्रै थोरै शक्ति मात्र घटेको हुन्छ । चुनामी उत्पत्ति केन्द्र नजिकैको क्षेत्रमा चुनामी प्रभावहरू तत्कालै पर्छन् ।

धक्का महसुस हुने बित्तिकै वा सतर्क रहने जनाउ पाउने बित्तिकै उँचो वा अग्लो ठाउँतिर वा बलिया अग्ला भवनहरूको माथलो तल्लामा पुगिहाल्नु साह्रै जरूरी हुन्छ ।

चुनामी फिँजिने गति सागरको गहिराइ अनुसार फरक फरक हुने गर्छ - सागरको गहिराइमुताबिक यसको गति बढ्ने गर्छ । सागरको गहिराइ बढ्छो भने यसको गति पनि स्वतः बढ्छ । ५००० मिटर गहिरो समुद्रमा चुनामी फिँजिने गति प्रति घन्टा ८०० किलोमिटर हुन्छ, यो भनेको जेट विमानको गति जतिकै हो । १० मिटर गहिरो ठाउँमा यसको गति प्रतिघन्टा ३६ किलोमिटर हुन्छ, अर्थात् मोटरसाइकलको जतिको गति हुन्छ । यसरी तपाईँ छाल आएको देखेपछि मात्र भाग्न थाल्नुभयो भने चुनामीले तपाईँलाई सजिलै भेटाइहाल्नेछ ।

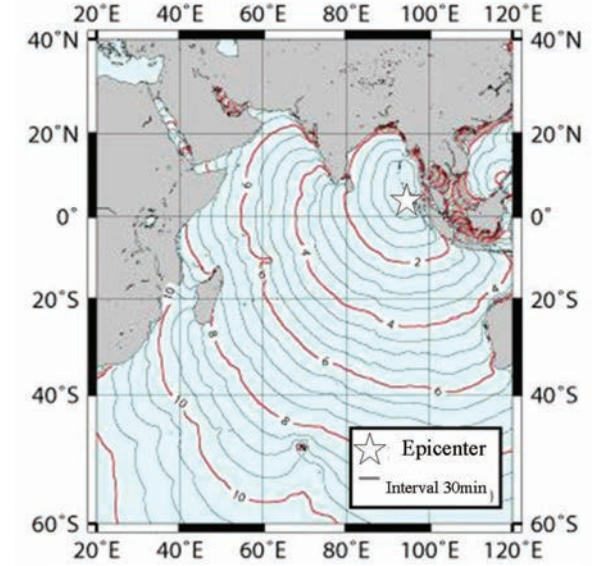
चित्र नं. १०- चुनामीको वेग

साह्रै अग्ला

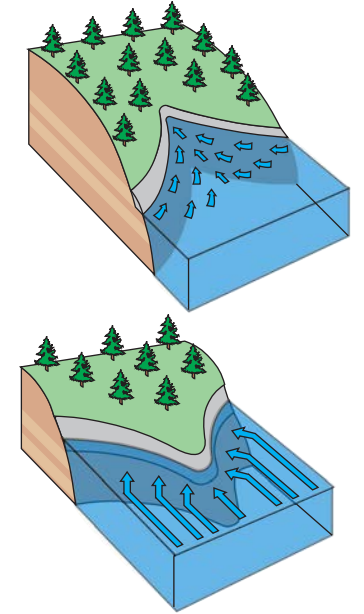
चुनामी छालको अग्लाइ तटीय भू-वनौट अनुसार फरक-फरक हुने गर्छ । चुनामी जापानी शब्द हो र यसको अर्थ बन्दरगाहमा देखिने छाल हो । यो शब्द तटभन्दा पर समुद्रमा होचो तर बन्दरगाहमा भने अग्लो हुने चुनामी छाल हेरेर र तिनको अध्ययन अनुसन्धानपछि दिइएको नाउँ हो । फेरि अन्यत्रभन्दा अन्तरीप (महाद्वीपको सागरतर्फ फर्केको टुप्पो) मा वा खाडीको भित्रीभागमा चुनामी छालको अग्लाइ बढी हुने गर्छ । अर्को कुरा, चुनामी छालहरू एकपछि अर्को गर्दै आइरहन्छन् । कुनै बेला पहिलो पल्ट आउने छालहरू त्यति डरलाग्दा हुँदैनन् तर त्यसपछि आउने छालहरू भने डरलाग्दो गरी अत्यन्त अग्ला-अग्ला हुँदै आउँछन् ।

समुन्द्रको पानी समुन्द्रतर्फ पछि नसरेरै पनि चुनामी आउनसक्छ

अक्सर चुनामी छाल आउनुभन्दा अगाडि समुद्रको पानी समुद्रतर्फ पछिसरेको पाइन्छ । तर के कुरा सम्भिराख्नुपर्छ भने चुनामी छालहरू समुद्री सतह माथि बढेपछि नै आउने गर्छन् ।

चित्र नं. ११- २६ डिसेम्बर २००४ सालमा हिन्द महासागरमा भएको चुनामी तरङ्ग समय-पड्य रेखा चित्र

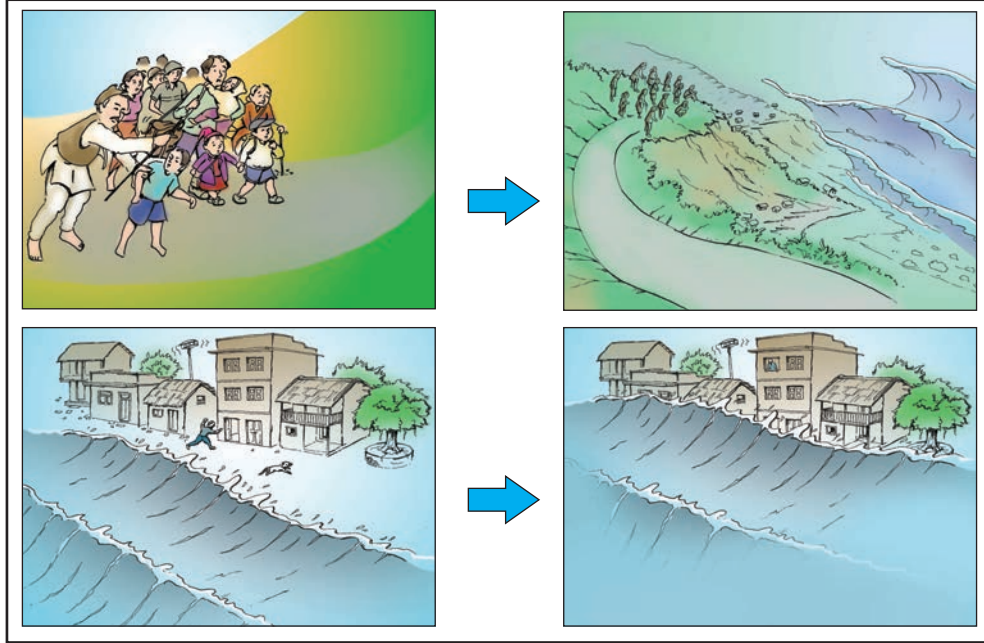
चित्र नं. १२- अन्तदीपमा औ खाडीमा चुनामी सामान्यतया बढी शक्तिशाली हुन्छ ।

३) चुनामीबाट जोगिनुहोस्

चर्को वा मधुरो वा लामो समयसम्म भुईँचालो गइरहेको महसुस गर्नुभयो भने*:

- १) तपाईँ समुन्द्रको किनारमा बसिरहनुहोस्, सक्दो चाँडो तपाईँ त्यहाँबाट उँचो वा अग्लो ठाउँमा वा तीन तल्लाभन्दा अग्ला बलिया भवनहरूमाथि पुगिहाल्नुहोस् ।
- २) छालहरू आइपुगेका छैनन् भनेर समुन्द्रतटमा बसि रहनु हुन्न ।
- ३) सामानहरू थन्क्याइरहनुहोस् ।
- ४) चुनामीबाट जोगिन भाग्दा आधा माल सामान वा लत्ताकपडा भारि थन्काउने वा संगै लैजाने विचार नगर्नु होला ।
- ५) नुहाउन वा माछा मार्न भनेर समुद्र किनारमा नजानुहोस् ।
- ६) सुरक्षित ठाउँमा पुगेपछि त्यहीं बसिरहनुहोस्, धेरै बेरसम्म त्यहीं बसिरहनुहोस्, सतर्कताको जनाउ-संकेत नहटायुञ्जेल त्यहीं रहनुहोस्, किनभने चुनामी छालहरू फेरि-फेरि आउन सक्छन् ।
- ७) नदीमा पनि नरहनुहोस् । चुनामी छालहरू नदीमा समेत पसी बिनाश गर्न सक्छन् ।

(*चुनामीको उत्पत्ति केन्द्र धेरै पर भएको कारणले तपाईँले धक्काको महसुस गर्न नसक्नुभएको होला, तर पनि सतर्क रहने जनाउ पाएपछि सब कुरा छिटो गरिहाल्नु-उँचो ठाउँमा पुगिहाल्नुहोस् ।)

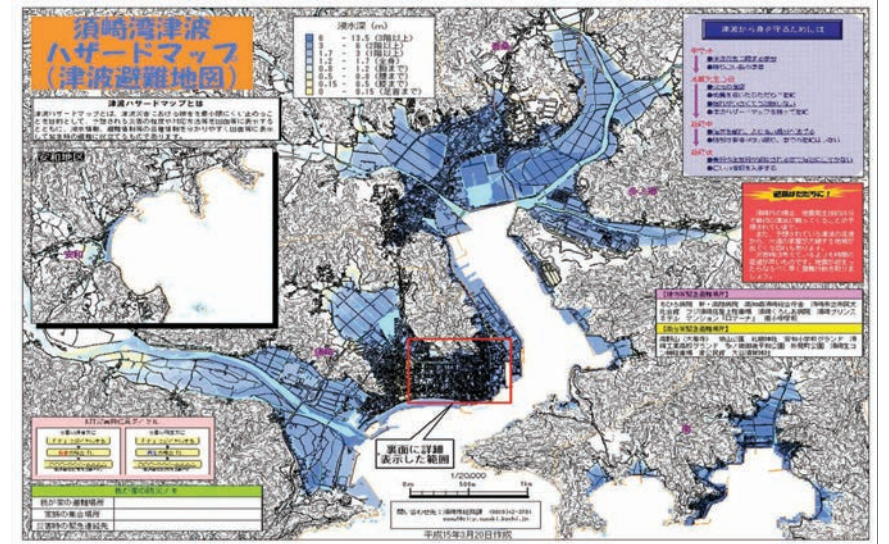
चित्र नं. १३- चुनामीबाट जोगिने तरिका

चुनामी आउनुभन्दा पहिले गरिनु पर्ने पूर्व-तयारीहरू-

- १) नजिकैको सुरक्षित ठाउँ वा क्षेत्र कहाँ छ भन्ने कुरा थाहा पाउनुस्
- २) सुरक्षित ठाउँमा पुग्न कुन बाटो लाग्ने भन्ने थाहा पाउनुस्।
- ३) चुनामीवारे परिवारमा कुराकानी चलाइरहनुस् र कसरी सुरक्षित ठाउँमा पुग्ने भनी योजना बनाइ राख्नुस् ।

४) चुनामीबाट बच्ने उपायहरू

(१) चुनामी प्रकोप पर्न सक्ने ठाउँको जोखिम-नक्सा बनाउने

चित्र नं. १४- चुनामी प्रकोप नक्शा

चित्र नं. १५- चुनामीबाट बच्ने तरिकाहरु

(क) चुनामीबाट बच्ने सुरक्षित ठाउँ खोज्ने र पुग्ने उपायबारे छलफल गर्ने सामुदायिक कार्यशाला चलाउने

(ख) चुनामीबाट बच्न हिँडनु पर्ने बाटोको जाँच गर्ने र पूर्वाभ्यास गर्ने

(ग) चुनामी प्रकोप क्षेत्र भनी चिनाउने जनाउ-पाटी राख्ने

(घ) सुरक्षित ठाउँमा पुग्ने बाटो देखाउने जनाउ-पाटी राख्ने

चुनामी प्रकोपको क्षेत्र

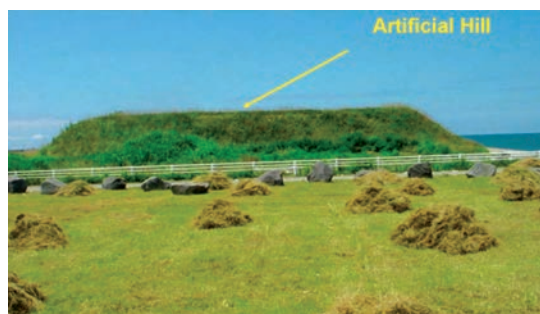
चुनामीबाट बच्ने सुरक्षित ठाउँ

चित्र नं. १६- चुनामी सावधानी संकेतहरु

चित्र नं. १७- चुनामी प्रकोप रोकथाम वा उपायहरु

(क) वृक्षारोपण गरी चुनामी छाल रोक्न सृजना गरिएको जंगल समुन्द्र किनारमा

(ख) कृतिम डाँडोको निर्माण

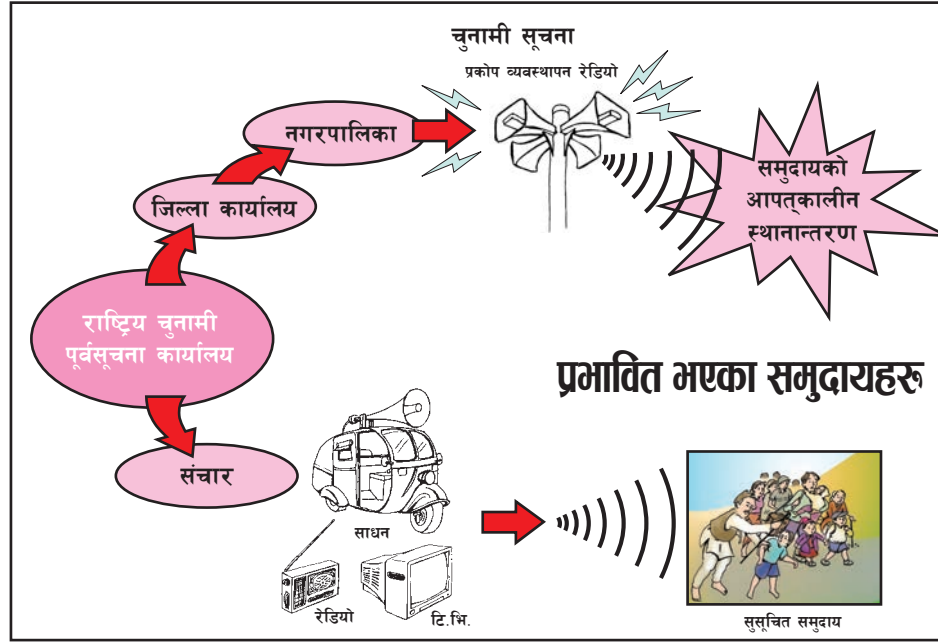

(ग) समुन्द्री पर्खालको निर्माण

(घ) चुनामी छालको गतिलाई रोक्ने वा क्षीण गर्ने पर्खालको निर्माण

(५) छिटो सुरक्षित ठाउँमा पुग्न संकटकालिन संचार-प्रणालि बनाउन

चित्र नं. १८- चुनामी प्रकोपबारे सूचना प्रवाह एवं आपत्कालीन स्थानान्तरण

२००५ जनवरी १८ का दिन कोबेमा सम्पन्न प्रकोप न्यूनीकरणबारे संयुक्त राष्ट्रसंघको विश्व सम्मेलनमा जापानका प्रधानमन्त्री श्री जुनिचिरो कोइजुमिले दिनुभएको भाषणबाट उद्धृत अंश:-

जापानमा यसो भन्ने गरिन्छ, “तपाईंले प्रकोपप्रति कम ध्यान दिनुभयो भने यसले तपाईंलाई बढी हानी पुऱ्याउँछ।” यो हामीहरूले नचिताइएका भूकम्पहरू, समुद्री आँधीवेदीहरू, ज्वालामुखी विष्फोटनहरू र अन्य प्रकोपहरूबाट पटक-पटक पुऱ्याइएका असंख्य धनजनको क्षतिका दुःखद भोगाइ भोगेर सिकेको पाठ हो।

अहिले विश्वभरि चलेको ‘चुनामी’ भन्ने शब्द जापानी शब्द हो भन्ने कुरा यहाँलाई थाहा छ ? यस शब्दले जापानले विगतमा पटक-पटक चुनामी प्रकोपको मार खप्नुपरेको वृतान्त प्रस्ट पार्छ। आजभन्दा १५० वर्ष अघिको कुरा हो, ठूलो भूकम्प गएपछि चुनामी छाल आएको बेला एक जना गाउँप्रमुखले गरेका बहादुरीपूर्ण कार्यहरूबारेका कथाहरू आज पनि जापानमा सुनाइन्छन्। त्यस व्यक्तिले भूकम्प गएपछि लगत्तै गाउँको छेउमा रहेको समुद्रको पानी समुद्रतर्फ नै पछिसरेको देखे। उनका हजुरबाले सुनाएका कथाहरू सम्झेर उनले यसो हुनु भनेको चुनामी छाल आउने कुराको पूर्व-संकेत हो भनी बुझे। अब अवेर गनै भएन। उनले तुरुन्तै भर्खरै काटेका धानका परालको कुन्युमा आगो लगाए र गाउँलेहरूलाई एकै ठाउँमा जम्मा हुने संकेतका रूपमा त्यसलाई प्रयोग गरे र सबैलाई गाउँदेखि उँचो ठाउँमा पुऱ्याउन आफैँले अगुवाइ गरे। उनकै छरितो र तत्कालको निर्णय र कार्वाइले गर्दा गाउँका धेरैधेरै मानिसहरू चुनामी मारबाट जोगिए। यो घटनापछि, गाउँलाई जोगाउने उक्त गाउँ-प्रमुखले आफ्ना गाउँबासीहरूसँग मिलेर गाउँको तटीय क्षेत्रमा लामो समुद्री-पर्खाल उठाउने कार्यमा आफ्नो पैसा लगाए। त्यसको ९० वर्षपछि उही गाउँमा फेरि अर्को चुनामी छाल आयो, त्यसबेला समुद्री-पर्खाल बनाइएको कारणले गर्दा धेरैको ज्यान जोगियो।

यस कथाले प्रकोपहरूबारे आफूलाई थाहा भएका वा आफूभन्दा पाकाहरूले सिकाएका कुरा सम्झनु, हिम्मतपूर्वक छिटो निर्णय लिनु र तदनुसार कार्य गर्नु, र जहिले पनि त्यस्तै अपर्भट आइपर्ने स्थितिको सामना गर्न पूर्व-तयारीमा बस्नु जस्ता प्रकोप न्यूनीकरणका उपायहरूको महत्वबारे सिकाउँछ।

भूकम्प प्रविधि राष्ट्रिय समाज-नेपाल
National Society for Earthquake Technology-NSET (NSET)

११३३ देवकोटा सडक, महादेवस्थान, बानेश्वर, पो. बक्स नं. १३७७५, काठमाडौं, नेपाल
फोन नं.: (९७७-१) ४४७४१९२, ४४९०३५९, फ्याक्स नं.: (९७७-१) ४४९०९४३
इ-मेल: nset@nset.org.np, वेब साइट: www.nset.org.np